

ΜΕΛΕΤΗ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ - ΟΙ ΧΡΟΝΙΚΕΣ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

1. Γενικά

Οι χρονικές προτάσεις είναι επιρρηματικές προτάσεις που προσδιορίζουν χρονικά την πράξη ή την κατάσταση που περιγράφει το ρήμα μιας άλλης πρότασης (συνήθως της κύριας).

Εκφέρονται:

- με **οριστική**, εφόσον εκφράζουν μόνο τον χρόνο.
- με **υποτακτική**, αν η σχέση της χρονικής πρότασης με την προσδιοριζόμενη δεν είναι μόνο καθαρά χρονική, αλλά ο καθορισμός του χρόνου χρωματίζεται και με άλλες έννοιες (όπως αυτή της προσδοκώμενης πράξης).

σημείωση: Όταν στη χρονική πρόταση υπάρχει υποτακτική, τηρούνται γενικά οι κανόνες της ακολουθίας των χρόνων.

2. Πιο συγκεκριμένα

Σε σχέση με την πρόταση που προσδιορίζουν, οι χρονικές προτάσεις είναι δυνατόν να εκφράζουν:

Ι. **κάτι το σύγχρονο.** Εδώ διακρίνουμε δυο κατηγορίες:

a. **παράλληλη διάρκεια.** Οι προτάσεις αυτές:

- εισάγονται με τους συνδέσμους **dum**, **quoad**, **quamdiu**
- εκφέρονται με **οριστική**
π.χ. **Dum Caecilia vixit**, Metellus eam multum amavit. = Όσο έζησε η Καικιλία, ο Μέτελλος την αγαπούσε πολύ. [38]

b. **μια συνεχιζόμενη πράξη (χρονική πρόταση), στη διάρκεια της οποίας συμβαίνει μια άλλη πράξη (κύρια πρόταση).** Οι προτάσεις αυτές:

- εισάγονται με τον σύνδεσμο **dum**
- εκφέρονται πάντα με **οριστική ενεστώτα**, οποιοσδήποτε κι αν είναι ο χρόνος της κύριας πρότασης (για γεγονότα του παρελθόντος συνήθως παρακείμενος ή ιστορικός ενεστώτας).

π.χ. **Caecilia**, [...], **dum** [...] **omen nuptiale petit filiae sororis**, ipsa fecit omen.
= Ενώ η Καικιλία αναζητούσε κάποιο γαμήλιο οωνό για την κόρη της αδελφής της, η ίδια δημιούργησε τον οωνό. [38]

Λατινισμός
του **dum**

ubi, ut, simul, postquam +
οριστική Παρακειμ. ==>
προτερόχρονο στο παρελθόν

II. **κάτι το προτερόχρονο.** Οι προτάσεις αυτές:

- ο εισάγονται με τους συνδέσμους **postquam** (= αφού), **ut**, **ubi** (= όταν, μόλις), **simul** (= μόλις), **simulac**, **cum primum**.
- ο εκφέρονται με **οριστική**, που για το παρελθόν είναι συνήθως η οριστική του **παρακειμένου** (ή του υπερσυντελικού).
π.χ. *Equidem, ut veni ad urbem, non destiti omnia sentire[...]*. = Εγώ βέβαια, μόλις ήλθα στην πόλη, δεν έπαψα να πιστεύω όλα [...]. [37]

III. **κάτι το υστερόχρονο.** Οι προτάσεις αυτές:

- ο εισάγονται με τους συνδέσμους **antequam**, **priusquam** (= πριν), **dum**, **donec**, **quoad** (= μέχρι).
- ο εκφέρονται με **οριστική**, όταν η πράξη ενδιαφέρει μόνο από χρονική άποψη· με **υποτακτική**, όταν η πράξη περιγράφεται ως προσδοκία ή επιδίωξη.

π.χ. *Augustus tempus extraxit, donec induxit mentionem aetatis*. = Ο Αύγουστος καθυστέρησε, μέχρι που έφερε την κουβέντα στην ηλικία (μόνο χρονικό ενδιαφέρον). [47]

[...] *expectabat dum aliqua vox [...] audiretur*. = [...] περίμενε μέχρι (με την προσδοκία) να ακουστεί μια φωνή. [38]

3. Χρονικές προτάσεις εισαγόμενες με τον σύνδεσμο **cum**

Όταν ο **cum** εκφέρεται
με **οριστική** διακρίνεται σε:

καθαρά χρονικό
επαναληπτικό
αντίστροφο

Όταν όμως εκφέρεται με **υποτακτική**, ονομάζεται **ιστορικός - διηγηματικός**.

- I. **καθαρά χρονικός** (43, 44): χρησιμοποιείται και για τις 3 χρονικές βαθμίδες (παρελθόν, παρόν, μέλλον) και προσδιορίζει χρονικά την πράξη ή την κατάσταση που περιγράφει η πρόταση εξάρτησης (συνήθως η κύρια).

π.χ. *Cur, cum in conspectu Roma fuit, tibi non succurrit?* = Γιατί, όταν αντίκρισες τη Ρώμη, δεν σου πέρασε από το μυαλό; [43]

- II. **επαναληπτικός** (23, 29): εκφράζει αόριστη επανάληψη (όπως οι υποθετικοί λόγοι της αρχαίας ελληνικής).

cum + οριστική ενεστώτα/μέλλοντα/παρακειμένου (ως αρκτικού χρόνου): αόριστη επανάληψη στο παρόν - μέλλον

cum + οριστική παρατατικού/υπερσυντελικού: αόριστη επανάληψη στο παρελθόν

π.χ. *Cum illa cubiculum mariti intraverat, vivere filium simulabat*. = Κάθε φορά που εκείνη έμπαινε στην κρεβατοκάμαρα του συζύγου, προσποιόταν πως ο γιος τους ζούσε. [23]

σημείωση: Ο σύνδεσμος *quotiescumque* (29) ισοδυναμεί με τον επαναληπτικό *cum*.

- III. **αντίστροφος:** δηλώνει το αιφνίδιο γεγονός και αναφέρεται μόνο στο παρελθόν. Εκφέρεται με **οριστική παρακειμένου** συχνά μαζί με το επίρρημα **repente** (ξαφνικά). Η κύρια πρόταση εκφέρεται με οριστική παρατατικού ή υπερσυντελικού, την οποία συνοδεύουν συνήθως τα επιρρήματα *vix*, *aegre* (μόλις και μετά βίας).

Από άποψη χρονικής βαθμίδας εκφράζει πάντα το υστερόχρονο (ουσιαστικά λέγεται αντίστροφος, γιατί θα έπρεπε οι προτάσεις να λειτουργούν αντίστροφα, δηλαδή η κύρια να είναι χρονική και η χρονική κύρια).

π.χ. *Ibi vix [...] dederat, cum repente apparuit ei species horrenda.* = Εκεί μόλις είχε παραδώσει [...], όταν ξαφνικά εμφανίστηκε μπροστά του μία φρικτή μορφή. [14]

- IV. **Ιστορικός- διηγηματικός** (23, 24, 25, 27, 28, 29, 31, 34, 36, 40, 47, 48, 49):

Χρησιμοποιείται για τις διηγήσεις του **παρελθόντος** και εκφέρεται με **υποτακτική παρατατικού** (για πράξη σύγχρονη) και **υπερσυντελικού** (για πράξη προτερόχρονη). Υπογραμμίζει τη βαθύτερη σχέση της δευτερεύουσας χρονικής με την κύρια πρόταση, δημιουργώντας **μιασχέση αιτίου και αιτιατού** ανάμεσά τους.

Η υποτακτική έγκλιση τονίζει τον υποκειμενικό χαρακτήρα της πρότασης.

π.χ. *Ego, cum te quaererem, ancillae tuae credidi.* = Εγώ, όταν σε ζητούσα, πίστεψα την υπηρέτριά σου. [24]

Cum omnes recentem esse dixissent, inquit. = Όταν όλοι απάντησαν ότι ήταν φρέσκο, είπε. [25]

Σχηματικά:

Χρονικές προτάσεις		
Εισάγονται	Εκφέρονται	Εκφράζουν
Dum	οριστική	το σύγχρονο (παράλληλη διάρκεια)
Dum	οριστική ενεστώτα	το σύγχρονο (συνεχιζόμενη πράξη, στη διάρκεια της οποίας συμβαίνει μια άλλη πράξη)
Postquam, ut simul, ut	οριστική (παρακειμένου για το παρελθόν)	το προτερόχρονο
dum, donec	οριστική (μόνο χρονικό ενδιαφέρον) υποτακτική (προσδοκία, επιδίωξη)	το υστερόχρονο
cum ιστορικός - διηγηματικός	υποτακτική παρατατικού/υπερσυντελικού (μόνο για το παρελθόν)	σχέση αιτίου και αιτιατού ανάμεσα στην κύρια και τη δευτερεύουσα πρόταση

cum καθαρά χρονικός	οριστική (παρελθόν, παρόν, μέλλον)	χρονικό προσδιορισμό
cum επαναληπτικός (quotiescumque)	οριστική αρκτικού χρόνου (για παρόν, μέλλον), παρατατικού/ υπερσυντέλικου (για παρελθόν)	αόριστη επανάληψη

σημείωση: Στον πίνακα αναγράφονται μόνον οι σύνδεσμοι που συναντώνται στα εξεταζόμενα στις πανελλαδικές εξετάσεις κείμενα.

Ημερομηνία τροποποίησης: 24/08/2018